
КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРАВО;

УДК 372.48

DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2022.1.5>

Н. О. Максименцева

доктор юридичних наук, доцент кафедри парламентаризму
Навчально-наукового інституту
публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОБМЕЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано поняття обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні в період воєнного стану. Надана характеристика конституційним правам, які визначені в Конституції України, виокремлено їх особливості. Досліджено поняття воєнний стан як особливий режими надзвичайного стану, визначено його характерні риси. З'ясовано поняття обмеження конституційних прав та досліджено як міжнародно-правове регулювання цього поняття відповідно до положень Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 19.10.1973, так і відповідно до норм чинного законодавства України.

Наведено особливості запровадження обмежень конституційних прав і свобод, визначено характерні ознаки щодо домірності (пропорційними) та суспільної необхідності; верховенству права; потрібності відповідно до масштабів збройної агресії; доцільності та пропорційності необхідності залученню як матеріальних, так і людських ресурсів для пермоги та відбудови; визначено мету щодо охорони основоположних цінностей у суспільстві, зокрема, життя, свобода та гідність людини, здоров'я, національної безпека, громадського порядку.

Зазначено міжнародний обов'язок інформувати через Генерального секретаря ООН держави про обмеження прав і свобод людини і громадянина, що є відхиленням від зобов'язань за Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, та про межі цих відхилень і причини прийняття такого рішення. Проведено класифікацію конституційних прав і свобод людини і громадянина відповідно до положень Конституції України та розподілено на ті, які можуть бути обмежені, ті, які заборонені до таких дій та інші конституційні права і свободи. Доведено, що фактично не визначені право на відпочинок та соціальний захист фактично є обмеженими та потребують внесення до відповідного переліку та спеціального контролю з боку як національних, так і міжнародних органів.

Ключові слова: права і свободи, конституційні права і свободи людини і громадянина, обмеження конституційних прав і свобод, воєнний стан, умови, підстави, контроль за обмеженням конституційних прав і свобод.

Постановка проблеми. Кожна людина від народження наділена права через те, що вона є людиною. Це так звані «human rights», права і свободи людини. У подальшому, в залежності від її громадянства, кожна держава надає та гарантує особі ті чи інші права і свободи гро-

мадянина. Такі права в демократичних суспільствах визначаються та гарантуються Основним Законом. В Україні розділ II Конституції України «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» присвячений визначенню основних конституційних прав і свобод [1].

Обсяг, форми та межі таких прав і свобод визначаються державами самостійно, проте загальні засади встановлені у таких міжнародних документах, як Загальна декларація прав людини Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 [2], Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 19.10.1973 [3], (Україна ратифікувала Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19.10.73).

При цьому державам заборонено обмежувати такі права і свободи. Виключенням може бути лише заходи під час надзвичайного становища, до якого віднесено і воєнний стан.

Збройна агресія Російської федерації проти України створила передумови термінового реагування держави шляхом введення воєнного стану з метою забезпечення національної безпеки, збереження суверенітету, територіальної цілісності держави. Відповідно до вимог чинного законодавства воєнний стан було введено указом Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 (далі – Указ Президента про воєнний стан) [4]. Зміст якого, також передбачав перелік конституційних прав і обов'язків, які відповідно обмежуються.

Отже, **виділяючи не вирішені раніше частин загальної проблеми** можемо зазначити, що таке дослідження урахуваючи надзвичайність ситуації та терміновість реагування проводиться вперше. При цьому **завданням** роботи є з'ясування питання щодо обсягу і меж обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина під час воєнного стану, переліку прав і свобод, які безпосередньо можуть бути обмежені, а які з них категорично виключені із такого переліку. Який механізм реалізації таких обмежень і чи здійснюється контроль з боку держави, її інституцій та міжнародних організацій щодо чіткого змісту та меж такого регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досягнення обраної мети передбачає аналіз праць дослідників, які мали роботи щодо питання обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в період воєнного стану в Україні, проте урахуваючи, що введення такого режиму на всій території України здійснено вперше за період історії незалежності

України, зазначене дослідження буде проводитись на підставі аналізу нормативно-правової бази, прийнятої за період з 24.02.2022, коли життя кожного українця змінилось назавжди.

Виклад основного матеріалу. Значення конституційних прав і свобод людини та громадянина важко переоцінити. Доречно сказати, що відповідно до ст. 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [5]. Тобто вся діяльність, зміст її організації та функціонування спрямовані на визначення, забезпечення та реалізацію прав і свобод людини і громадянина. Комплекс таких прав гарантується державою та їх реалізація забезпечується а державним апаратом.

Права і свободи людини і громадянина визначаються Основним законом держави, проте не є вичерпними відповідно до ст. 22 Конституції України. Також закріплено певні гарантії таких прав і свобод, а саме: конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод [5].

Обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, відповідно до ст. 64 Конституції України та п. 2 ст. 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», недопускається, крім випадків, передбачених Конституцією України. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень [6].

Тобто можемо визначити основні ознаки конституційних прав і свобод. По-перше, вони визначають зміст і спрямованість діяльності держави. По-друге, їх утвердження та забезпечення є головним обов'язком держави. По-третє, перелік прав і свобод людини і громадянина може бути ширшим, ніж той, який закріплений у Конституції України. По-третє, визначені гарантії їх існування через встановлення

заборони їх скасування та обов'язку їх гарантування державою. По-четверте, обмеження прав і свобод не допускається, проте можуть бути застосовані державою на період надзвичайного стану, у тому числі, воєнного.

Отже доцільно з'ясувати про які обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо йдеться, їх межі та зміст. Хто і яким чином їх встановлює та, головне, контролює дотримання виконання та незаконність тих чи інших втручання, заборон та обмежень.

Конституційний Суд України (далі – КСУ), у своєму рішенні від 28.08.2020 № 10-р/2020 наголошує, що обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина є можливим у випадках, визначених Конституцією України. Таке обмеження може встановлюватися виключно законом – актом, ухваленим Верховною Радою України як єдиним органом законодавчої влади в Україні. Встановлення такого обмеження підзаконним актом суперечить статтям 1, 3, 6, 8, 19, 64 Конституції України [7].

Так військова агресія Російської Федерації створила умови для введення воєнного стану на території України і держава змушена була визначати обмеження з метою забезпечення національної безпеки і оборони. Як було зазначено вище, указом Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 було введено воєнний стан (далі – Указ Президента про воєнний стан) [4] та продовжено указом Президента України № 341/2022 від 17.05.2022 до 23 серпня 2022 року [8].

Отже що особливого передбачає такий правовий режим надзвичайного стану як воєнний стан. Наведене у ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 15.05.2021 № 389-VIII поняття воєнний стан, визначено як особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агре-

сії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [6].

Отже, серед основних ознак правового режиму воєнного стану можна виділити наступні характерні риси. По-перше, такий особливий режим може вводитись як на всій території України, так і на окремих її територіях. По-друге, підставами є певні загрози, небезпечні ситуації, а саме: наявність збройної агресії, загрози нападу, наявність загрози державній незалежності України, територіальній цілісності. По-третє, надання органам державної влади неспецифічних повноважень, які необхідні для відвернення та усунення загрози, відсічі агресії, забезпечення національної безпеки та безпеки для незалежності держави та територіальній цілісності. По-четверте, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб, які носять тимчасовий характер та мають бути визначені за змістом та строком дії таких обмежень.

Проаналізувавши основні напрямки дії держави в умовах воєнного стану доцільно визначити, що така діяльність спрямована на досягнення максимального захисту безпеки саме держави: її територіальній цілісності, незалежності, національній безпеки тощо. При цьому, поняття національної безпеки, яке закріплене у п. 9 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку» від 21.06.2018 № 2469-VIII, також визначає захищеність державного суверенітету, територіальній цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [9].

Отже можемо говорити, що держава вводить певні обмеження прав і свобод людини і громадянина з метою максимального залучення всіх ресурсів держави, у тому числі і людських, на здолаття поставлених викликів. Крім того, застосовує механізми максимального захисту життєвоважливих та охоронюваних

під час проведення воєнних дій об'єктів, у тому числі, наприклад, інформації.

Тобто головним суб'єктом правовідносин виступає держава. При цьому права і інтереси фізичних та юридичних осіб можуть бути обмежені. Така ситуація має місце, на нашу погляд, з огляду на те, що держава безпосередньо бере на себе посилений обов'язок щодо забезпечення безпеки всіма наявними у держави засобами та за максимального залучення всіх наявних у державі ресурсів, у тому числі, і людських.

Таким чином можна констатувати, що поняття воєнного стану як правового режиму передбачає певні обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, з метою зменшення чи уникнення небезпеки для держави. Тобто обов'язком держави у цьому випадку стає захист її територій, територіальної цілісності. Проте у цій формулі не акцентується увага на забезпеченні безпеки для громадян держави. Хоча ми знаємо, що відповідно до вимог ст. 3 Конституції України обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. У цьому випадку доцільно говорити, що інститут захисту прав і свобод людини і громадянина, гарантій їх реалізації, обмежується задля досягнення безпеки та стабільності в державі, її незалежності та територіальної цілісності.

Отже можемо додати ще одну рису до характеристики правового режиму воєнного стану щодо забезпечення, в першу чергу, інтересів саме держави.

Які ж саме обмеження, щодо яких прав і свобод і у яких межах застосовано в Україні в період воєнного стану 2022 року.

Так у рішенні КСУ від 19.10.2009 № 26-рп/2009 встановлено, що обмеження прав і свобод людини і громадянина є допустимим виключно за умови, що таке обмеження є домірним (пропорційним) та суспільно необхідним [10].

Доцільно звернути увагу, що основні права і обов'язки людини, визначені у Загальній декларації прав людини Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 [2], Міжнародному пакті про громадянські і політичні права від 19.10.1973 [3]. При цьому у ст. 4

вищевказаного Пакту визначено, що під час надзвичайного становища в державі, при якому життя нації перебуває під загрозою і про наявність якого офіційно оголошується, держави-учасниці цього Пакту можуть вживати заходів на відступ від своїх зобов'язань за цим Пактом тільки в такій мірі, в якій це диктується гостротою становища, при умові, що такі заходи не є несумісними з їх іншими зобов'язаннями за міжнародним правом і не тягнуть за собою дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження.

Такі обмеження у національному законодавстві передбачені ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», де визначено, що військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть запроваджувати та здійснювати заходи в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб [6].

Отже обмеження прав і свобод людини і громадянина можуть застосовуватись лише за наявності наступних ознак: а) життя нації перебуває під загрозою; б) заходи обмеження не тягнуть за собою дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження; в) метою запровадження є охорона основоположних цінностей у суспільстві, до яких належать, зокрема, життя, свобода та гідність людини, здоров'я і моральність населення, національна безпека, громадський порядок.

Такі обмеження мають характеризуватись наявністю наступного: а) є домірними (пропорційними) та суспільно необхідними; б) відповідати вимогам верховенства права; в) є потрібними відповідно до гостроти ситуації, яка склалась у державі; г) є доцільними та пропорційними у демократичному суспільстві; д) метою є охорона основоположних цінностей у суспільстві, зокрема, життя, свобода та гідність людини, здоров'я і моральність населення, національна безпека, громадський порядок.

Виходячи з виключності дій щодо обмеження прав і свобод людини і громадянина закріплено обов'язок держави в особі її органів відповідно до загадного вище Між-

народного пакту про громадянські та політичні права та ст. 24 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» інформувати через Генерального секретаря ООН державам, які беруть участь у цьому пакті, про наявність таких обмежень, що є відхиленням від зобов'язань за Міжнародним пактом, та про межу цих відхилень і причини прийняття такого рішення [6].

Отже наявність такого обов'язку та фактично контроль держав-учасниць за станом реального обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні, заходів, меж втручання держави у їх реалізацію, ще раз підкреслює виключність підстав їх встановлення, охорони та гарантування державою, а також міжнародне значення.

Безпосередньо перелік обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень, відповідно до п. 5 ст. 6 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» має бути визначено у відповідному указі Президента [16].

Фактично можемо виокремити наступні групи прав і свобод щодо наявності обмежень: 1) ті, які можуть бути обмежені; 2) ті, які не можуть бути обмежені та 3) інші права і обов'язки.

Так п. 3 Указу Президента про введення воєнного стану передбачає, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [6].

Отже до першої групи прав і свобод людини і громадянина, обсяг яких обмежено, належать права відповідно до зазначеного вище указу Президента України № 64/2022 [4].

Отже це має бути виключний перелік прав і свобод, які дозволено обмежувати в умовах воєнного стану.

До другої групи прав і свобод людини і громадянина, які не можуть бути обмежені, належать права, зазначені у ст. 64 Конституції України [1].

Постає питання як щодо інших прав і свобод, які не ввійшли ні до переліку тих, які можуть бути обмежені, ні тих, які заборонено обмежувати, вони можуть бути умовно віднесені до третьої групи. При цьому треба враховувати, що на підставі положень ст. 22 Конституції України права і свободи людини і громадянина, закріплені у Основному Законі, не є вичерпними.

До таких прав аналізуючи положення Конституції України належить наступні: право на вільний особистий розвиток (ст. 23); щодо прав іноземців (ст. 26), право на свободу світогляду та віросповідання (ст. 35); право на свободу об'єднання та утворення політичних партій та громадські об'єднання (ст. 36, 37); право на відпочинок (ст. 45); право на соціальний захист (ст. 46); право на достатній життєвий рівень (ст. 48), право на охорону здоров'я (ст. 49); право на безпечне життя і здоров'я довілля та на відшкодування завданої шкоди (ст. 50); свобода творчості (ст. 54).

Розглядаючи останню групу прав і свобод, які мають бути не обмежені, фактично має певні питання з механізмом їх фактичної реалізації. Так, наприклад, право на свободу світогляду та віросповідання на практиці має певні утиски щодо реалізації. Рішеннями місцевих рад Конотопу, Дрогобича та інших було заборонено діяльність УПЦ МП на певних територіях [11]. Зрозуміло, що певний контекст обґрунтування можливо мав місце, проте є пряме порушення норм Конституції України і які такі рішення фактично порушують.

Проте найбільшого впливу та обмеження серед всіх інших прав та свобод з тих, які не зазначені як обмежені, завдано праву на відпочинок, праву на соціальний захист.

Так ст. 12 Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-IX визначено обмежений термін щорічної основної оплачуваної відпустки тривалістю 24 календарні дні [12]. При цьому, отримання відпустки

не є правом робітника: надати відпустку чи ні тепер є правом роботодавця і він може відмовити працівнику у наданні будь-якого виду відпусток. При цьому працівник може отримати відпустку без збереження заробітної плати. Однак і тут треба констатувати, що сам по собі факт подання працівником заяви про надання відпустки без збереження заробітної плати не є доказом погодження її роботодавцем та не покладає на нього обов'язок видати відповідний наказ.

Також можливо говорити про певні порушення права на соціальний захист, особливо щодо внутрішньо переміщених осіб, які фактично позбавлені можливості повернутись до своїх домівок через загрозу воєнних атак, проте не мають фактичної підтримки держави щодо отримання хоча б якогось виду виплат на проживання себе та своїх дітей через скорочення Переліку територіальних громад, що розташовані в районах проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації станом на 25.04.2022 [13].

Таким чином можемо говорити про наявність певних порушення окремих конституційних прав і свобод людини та громадянина.

Висновки. Отже, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану в Україні набуває наступних ознак: по-перше, є домірними (пропорційними) стану військової агресії Російської Федерації обсягу втрат та пошкоджень та є суспільно необхідними виходячи з концентрації максимальних ресурсів держави як матеріальних, так і людських задля перемоги та відбудови держави; б) відповідає вимогам верховенства права, у тому числі, вимогам Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 19.10.1973; в) є потрібними відповідно до гостроти ситуації, яка склалась у державі, у тому числі, з метою гарантування безпеки громадян, створення для них певним чином безпечних умов існування, наприклад: обмеження їх пересування, свобода думки слова; таємниця листування, право на мирні збори, страйк, тощо; г) є доцільними та пропорційними у демократичному суспільстві; д) метою введення таких обмежень є охорона основоположних цінностей у суспільстві,

зокрема, життя, здоров'я громадян України, національна безпека, громадський порядок.

Проте можна говорити, що окремі права хоч і не підпадають під регулювання накладення обмежень та обов'язок міжнародного інформування, фактично є обмеженими. Це такі права як право на відпочинок, право на соціальний захист.

Виходячи з цього доцільно внести зміни до п. 3 указу Президента України № 64/2022 та додати статті 45 та 46 Конституції України до переліку конституційних прав і обов'язків, які є обмеженими та потребують особливого контролю з боку як національних, так і міжнародних органів.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Загальна декларація прав людини Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 19.10.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
4. Указ Президента України «Про введення воєнного стану» № 64/2022 від 24.02.2022 <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
5. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» 12.05.2015 № 389-VIII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
7. Рішення Конституційного Суду України від 28.08.202 № 10-р/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-20#Text>
8. Указ Президента України № 341/2022 від 17.05.2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3412022-42617>
9. Закон України «Про національну безпеку» від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
10. Рішення Конституційного Суду України від 19.10.2009 року № 26-рп/2009. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v026p710-09#Text>

11. У Конотопі заборонили УПЦ МП (документ). URL: <https://ukraine.segodnya.ua/ua/ukraine/v-konotopie-zapretili-upc-mp-dokument-1618980.html>; Ні московському патріархату у Дрогобичі: Діяльність МП у місті заборонили, храм опечатано. URL: <https://drohobych-rada.gov.ua/%D0%BD%D1%96-%D0%BC%D0%BE%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83-%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%80%D1%96%D0%B0%D1%80%D1%85%D0%B0%D1%82%D1%83-%D1%83-%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B1/>

80%D1%85%D0%B0%D1%82%D1%83-%D1%83-%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B1/

12. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>

13. Наказ Мінреінтеграції від «Про внесення змін до Переліку територіальних громад, що розташовані в районах проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації від 25 квітня № 75». URL: <https://document.vobu.ua/doc/12727>

Maksimentseva N. Restrictions on constitutional rights and freedoms of citizens during martial status in Ukraine

The article is focused on the concept of restriction of constitutional rights and freedoms of person and citizen in Ukraine during martial law. The characteristic of the constitutional rights which are defined in the Constitution of Ukraine is given, their features are singled out. The definition of martial law as a special state of emergency has been studied, its characteristic features have been determined. The definition of restriction of constitutional rights is clarified and the international legal regulation of this category in accordance with the provisions of the International Covenant on Civil and Political Rights ratified on 19.10.1973 and in accordance with the current legislation of Ukraine is studied.

The peculiarities of the introduction of restrictions on constitutional rights and freedoms are given, the characteristic features of proportionality (proportional) and social necessity are determined; the rule of law; needs according to the scale of armed aggression; expediency and proportionality of the need to attract both material and human resources for victory and reconstruction; defined the goal of protecting fundamental values in society, in particular, life, freedom and human dignity, health, national security, public order.

The international obligation to inform states through the UN Secretary-General about restrictions on human and civil rights and freedoms that are a deviation from the obligations under the International Covenant on Civil and Political Rights, and the extent of these deviations and the reasons for such a decision is specified. The classification of constitutional rights and freedoms of person and citizen in accordance with the provisions of the Constitution of Ukraine is carried out and divided into those that may be limited, those that are prohibited from such actions and other constitutional rights and freedoms. It has been proved that de facto undefined right to recreation and social protection is in fact limited and needs to be included in the relevant list and special control by both national and international bodies.

Key words: *rights and freedoms, constitutional rights and freedoms of person and citizen, restriction of constitutional rights and freedoms, martial law, conditions, grounds, control over restriction of constitutional rights and freedoms.*